



## **JURISTETIKKEN – forankring, kilder, håndheving og innhold**

Forelesning i «Metode og etikk»

15. august 2012 Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo

Tor-Geir Myhrer

# Innhold

- 1. INNLEDNING**
- 2. FORANKRING: HVOR FINNES REGLENE?**
  - 2.1. UTGANGSPUNKTER
  - 2.2. EKSEMPLER PÅ ETISKE NORMER I DE «ORDINÆRE» RETTSKILDER
  - 2.3. YRKESETISKE REGLER FOR ADVOKATER
  - 2.4. YRKESETISKE REGLER FOR DOMMERE
  - 2.5. YRKESETISKE REGLER FOR FORVALTNINGSJURISTEN
  - 2.6. YRKESETISKE REGLER FOR PÅTALEMYNDIGHETEN
- 3. KILDER**
  - 3.1. REGELTEKSTEN
  - 3.2. FORARBEIDER OG ETTERARBEIDER
  - 3.3. AVGJØRELSER FRA HÅNDHEVINGSORGANER
  - 3.4. TEORIEN
- 4. HÅNDHEVING – DISIPLINÆR- OG TILSYNSORGANER**
  - 4.1. UTGANGSPUNKTER
  - 4.2. DISIPLINÆR- OG TILSYNSSYSTEMET FOR ADVOKATER
  - 4.3. TILSYNSUTVALGET FOR DOMMERE
- 5. FINNES DET FELLES ETISKE RETNINGSLINJER (VERDIER) FOR ALLE JURISTPROFESJONENE?**
  - 5.1. UTGANGSPUNKTER
  - 5.2. GRUNNREGELN: HENSYNET TIL PROFESJONENS ANSEELSE
  - 5.3. UAVHENGIGHET
  - 5.4. UPARTISK ELLER PARTISK
  - 5.5. INTEGRITET
  - 5.6. DISKRESJON OG YTRINGSFRIHET
  - 5.7. LIKEBEHANDLING
  - 5.8. KOMPETANSE
  - 5.9. EFFEKTIVITET

# 1. Innledning

- Fire hovedtemaer:
  - Forankring – hvor finnes reglene?
  - Kilder til kunnskap og forståelse av yrkesetiske normer
  - Håndheving – Disiplinær- og tilsynsorganer
  - Innhold: Finnes det felles etiske retningslinjer (verdier) for alle juristprofesjonene?



## **2. Forankring: Hvor finnes reglene?**

## 2.1. Utgangspunkter

- Etikk:
  - Begrunnede og systematiske svar på spørsmålet om rett og galt
  - Regler eller prinsipper for handlinger og valg mellom handlinger
  - Allmenetikk og yrkesetikk
- Yrkesetikken utvikles gjerne gjennom praksis
- Etske normer finnes både i «ordinære» rettskilder og i egne yrkesetiske regelverk

## 2.2 Eksempler på etiske normer i de «ordinære» rettskilder

- Konvensjonsbestemmelser:
  - EMK art. 3 om nedverdiggende behandling
  - EMK art. 6 om rettferdig rettergang
- Lovbestemmelser:
  - Domstoloven § 55 tredje ledd, annet pkt.
  - Domstoloven § 224 første ledd
  - Straffeprosessloven § 226 tredje og fjerde ledd
  - Domstoloven § 108, forvaltningsloven § 6 annet ledd og straffeprosessloven § 60 førsteledd, annet pkt.
- Domstolskapt rett
  - Læren om myndighetsmisbruk (saklige og utenforliggende hensyn, vilkårlighet, forskjellsbehandling og urimelighet)

## 2.3 Yrkesetiske regler for advokater

- Regler for god advokatskikk (RGA)
  - Kap. 12 i advokatforskriften av 20. desember 1996 nr. 1161 (hjemlet i domstoloven § 224).
    - Suppleres av Retningslinjer for forsvarere og Retningslinjer for bistandsadvokater
- Betydningen av at reglene er gitt som forskrift – Rt. 2000 side 1948
- Hovedinnhold:
  - Alminnelig krav og prinsipper
  - Forholdet til klienten
  - Forholdet til domstolen og andre konfliktløsende organer
  - Forholdet mellom advokater

## 2.4 Yrkesetiske regler for dommere (EPD)

- Vedtatt i 2010, etter langvarig tilblivelsesprosess
- Fra detaljert og omfattende regelverk, til kortfattede og generelle prinsipper, jf. senere i 5.



## 2.5 Yrkesetiske regler for forvaltningsjuristen (YRF)

- Ikke eget regelverk for forvaltningsjurister
  - Et etisk regelverk for alle i statstjeneste
  - Kommunalt ansatte forholder seg til eventuelle kommunale etiske regelverk (veileder utarbeidet)
- Etiske retningslinjer for statstjenesten
  - Gitt av Moderniseringsdepartementet 7. september 2005
  - Arbeidet begynt tidlige på 1990-tallet, jf. NOU 1993: 15 Forvaltningsetikk.
- Hovedinnhold:
  - Hensyn til innbyggerne og statens omdømme
  - Lojalitet
  - Åpenhet
  - Uavhengighet og objektivitet
  - Forhold til lovgivning og annet regelverk

## 2.6 Yrkesetiske regler for påtalemyndigheten

- Intet eget nasjonalt yrkesetisk regelverk, men etiske normer finnes i
  - Straffeprosessloven
  - Påtaleinstruksen
  - Riksadvokatens rundskriv, jf. Rundskriv om meddelelse til offentligheten av 12. februar 1981,
- Totaliteten blir tungt tilgjengelig
- Internasjonale regler:
  - Europeisk nivå: Europarådets ministerkomites anbefaling (ER) «On the role of public prosecution in the criminal system» (<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=376859&Site=CM>)
  - Globalt nivå: «Guidelines on the Role of Prosecutors» (FN) , vedtatt av FN-kongressen om «Prevention of Crime and the Treatment of Offenders», Havana 1990.  
(<http://www2.ohchr.org/english/law/prosecutors.htm>)



## 3. Kilder

## 3.1 Regelteksten

- Innholdet i reglene må være lest og forstått for å gi noen virkning
- Totalen er større enn summen av enkeltbestemmelsene

## 3.2 Forarbeider og etterarbeider

- Etiske retningslinjer for statstjenesten:
  - NOU 1993:15 Forvaltningsetikk – Om verdier, holdninger og holdningsskapende arbeid i statsforvaltningen.
  - Kommentarer til de enkelte bestemmelser i retningslinjene
- Etiske prinsipper for dommeratferd:
  - Aaslandsutvalgets innstilling som finnes på [www. domstol.no](http://www.domstol.no)  
(<http://www.domstol.no/upload/DA/Internett/domstol.no/Om%20domstolene/Utkast%20etiske%20prinsipper.pdf>)
  - NOU 1999:19 Domstolene i samfunnet, side 325-26.

## 3.3 Avgjørelser fra håndhevingsorganer

- Domstolsavgjørelser om:
  - Rettergangsbøter, oppsigelse, forvaltningsmessig ugyldighet, korrupsjon og grov uforstand i tjenesten
  - Vil være illustrerende, men vil sjelden angi grensen for det etisk forsvarlige.
- Avgjørelser fra Tilsynsutvalget for dommere:
  - Konkretiserer de generelle prinsipper om dommeratferd
  - Tilgjengelig på:
    - <http://www.domstol.no/no/Enkelt-domstol/Tilsynsutvalget-for-dommere/Avgjorelser/2012/>
    - Lovdata
- Avgjørelser fra disiplinærutvalgene og Disiplinærnemnden:
  - Anvender og tolker «Regler for god advokatskikk»
  - Tilgjengelig på Lovdata/Kommisjoner, ombud, nemder, utvalg ol/ ADA (Disiplinæavgjørelser for advokater)

## 3.4 Teorien

- Wilhelmsen og Woxholth: Juristetikk (2003)
  - Dommere, advokater og forvaltningsjurister
- Juss og etikk (antologi 2005)
  - Påtalemyndigheten, dommere, advokater /forsvarere
- Regler for god advokatskikk med kommentarer (Advokatforeningen)
  - <http://www.advokatforeningen.no/Etiske-regler/God-advokatskikk/kommentarutgaven/>



## **4. Håndheving – Disiplinær og tilsynsorganer**



## 4.1 Utgangspunkter

- Ingen nødvendig sammenheng mellom eksistensen av etiske regelverk og etablering av håndhevingsorganer
- Største behov for yrkesprofesjoner uten mulighet for å klage atferd inn for overordnet.

## 4.2 Disiplinær- og tilsynssystemet for advokater

- Disiplinærutvalgene
  - Syv utvalg, bestående av minst fem medlemmer (advokater), oppnevnt av Advokatforeningen
  - Hver sak behandles av minst tre advokater
  - Obligatorisk første instans for medlemmer av advokatforeningen, kan klages til Disiplinærnemnden.
  - Avgjørelser kan gå ut på det ikke er grunnlag for bemerkninger, eller det kan gis kritikk, irrettesettelse eller advarsel.
- Disiplinærnemnden
  - Statlig organ oppnevnt av Kongen, fem medlemmer: En dommer (leder) to advokater og to medlemmer fra forbruks- og næringslivsinteresser.
  - Førsteinstans for ikke- medlemmer av Advokatforeningen, og klageinstans for disiplinærutvalgene.
  - Samme avgjørelsesformer for utvalgene, men avgjørelsen kan ikke påklages.
- Tilsynsrådet for advokatvirksomhet:
  - Først og fremst advokatenes økonomiske forhold, regnskapsførsel og forsikringer.

## 4.3 Tilsynsutvalget for dommere

- Opprettet 2002, jf. domstolloven §§ 235-240
- Ikke noe selvdømmeorgan
- Hovedoppgave: Avdekke forhold som egnet til å svekke tilliten til domstolene
  - Baseres ikke på et detaljert etisk regelverk, men avgjørelsene bidrar til å konkretisere de generelle etiske prinsipper for dommeratferd
  - Kan også gi generelle uttalelser om hva som omfattes av begrepet «god dommerskikk» (etisk råd)



## **5. Finnes det felles etiske retningslinjer (verdier) for alle juristprofesjonene?**

## 5.1 Utgangspunkter

- Utgangspunkt i de generelle og overordnede Etske prinsipper for dommeratferd (EPD)
- I hvilken grad finnes tilsvarende i de øvrige yrkesetiske regelverk?
- Åtte felles prinsipper

## 5.2 Grunnregelen: Hensynet til profesjonens anseelse

- Juristprofesjoner utøver makt
- Maktutøvelse krever tillit
- Hensynet til profesjonens anseelse finnes i:
  - Dommere :EPD 1 og 4, samt 6, 13 og 15
  - Forvaltningen: YRF 1.2 og 2.2
  - Advokater: RGA 1.3
  - Påtalemyndigheten: FN 1 og 2, samt 24 og ER 5

## 5.3 Uavhengighet

- Krav om at avstår fra oppdraget hvis har bindinger som gjør at oppdragsgiver (herunder allmennhetens) interesser ikke kan ivaretas fullt ut
- Habilitetsreglene
- Yrkesetiske regler om uavhengighet finnes i:
  - Dommere :EPD 2
  - Forvaltningen: YRF 4.2 og 4.5
  - Advokater: RGA 2.1 og 3.2
  - Påtalemyndigheten: ER 9 og 11-13

## 5.4 Upartisk eller partisk

- Grunnleggende krav til dommere, forvaltningsjurister og påtalemyndigheten at de både er og opptrer slik at de oppfattes som upartiske, jf.
  - Dommere :EPD 3
  - Forvaltningen: YRF 4.1
  - Påtalemyndigheten: FN 13 a og b, og ER 9 og 24 a, samt strpl. § 226
- For advokater er kravet at de skal være partiske. Jf.
  - RGA 1.2 annet og fjerde ledd



## 5.5 Integritet

- Et yrkesetisk krav at man har ryggrad til å være faglig uavhengig og stå på sitt standpunkt selv om man vet at det ikke vil bli verdsatt
  - Dommere :EPD 4 – ikke noe blinkskudd
  - Forvaltningen: YRF 5.1
  - Advokater: RGA 2.1.1 tredje ledd
  - Påtalemyndigheten: FN 1

## 5.6 Diskresjon og ytringsfrihet

- Juristprofesjonene gir tilgang til sensitiv informasjon, og det er et selvsagt yrkesetisk krav at regler om taushetsplikt overholdes, men det er krav om diskresjon også ut over det:
  - Dommere :EPD 8
  - Forvaltningen: YRF 4.4 første punktum
  - Advokater: RGA 2.3.2
  - Påtalemyndigheten: FN 13c og ER 30
- Et fritt yrke som advokater har selvsagt vanlig ytringsfrihet, men det er også fastslått som etisk prinsipp for de øvrige profesjoner:
  - Dommere :EPD 11 og 12
  - Forvaltningen: YRF 3.3 og 3.4
  - Advokater: RGA 2.4.2, jf. Forsvarerretn. 5 og bistandsadv. 7 om forholdet til media
  - Påtalemyndigheten: FN 8 og ER 6, samt Riksadvokatens rundskriv av 12.februar 1981

## 5.7 Likebehandling

- Advokater skal (innenfor lovens rammer) utføre det den enkelte klient ønsker, men for de øvrige profesjoner er det et krav om likebehandling, jf.
  - Dommere :EPD 5
  - Forvaltningen: YRF 1.1
  - Påtalemyndigheten: ER 26

## 5.8 Kompetanse

- Det er et faglig etisk krav at profesjonsutøveren sørger å vedlikeholde og forbedre sine kunnskaper og ferdigheter på eget område
- Bevissthet om når utenfor kompetanseområdet
- Regler om dette finnes i:
  - Dommere :EPD 9
  - Forvaltningen: YRF 1.2 og 5.1, men forholdsvis indirekte
  - Advokater: RGA 3.1.3 første ledd
  - Påtalemyndigheten: FN 2b og ER 7

## 5.9 Effektivitet

- Effektiv utnyttelse av resurser (herunder tid) er et etisk krav for alle profesjoner, jf.
  - Dommere :EPD 10
  - Forvaltningen: YRF 2.3
  - Advokater: RGA 3.1.4 og 3.3.1
  - Påtalemyndigheten: Strpl. §§ 226 fjerde ledd og 249, samt ER 24c
- Effektivitetskravet skal avveis mot kravene om kvalitet og grundighet, jf. ”rimelig hurtighet”,
  - men at sendrektighet og misbruk av tidsressursene til private gjøremål og lignende, er dårlig juristetikk.